

Matti Heikkilä in memoriam

VAPPU TAIPALE – HANNU UUSITALO

*Matti Heikkilä kuoli sunnuntai-
na 20. heinäkuuta 2008. Keuh-
kosyöpä vei tämän parhaassa työ-
vireessä olleen miehen, turhan ai-
kaisin. Matti piti huolen siitä, et-
tä hänen työnsä ei jäänyt kesken,
vaan se jatkuu monin tavoin. Sil-
ti Mattia tarvittaisiin ja Mattia
kaivataan.*

Matti Heikkilä teki harvinaisen monipuolisen uran sosiaali- ja terveyshallinnossa ja -tutkimuksessa. Hän toimi sosiaalihallituksessa ja sosiaali- ja terveysministeriössä monissa eri tehtävissä, joissa hän osallistui 1980-luvun merkittäviin toiminnallisiin ja lainsäädäntöuudistuksiin. Hän oli lyhyen jakson kunnan sosiaalijohtajana, ja yhteys kansalaisyhteiskuntaan solmiutui monissa järjestöissä. Jo nuorena hänen asiantuntemustaan arvostettiin ja iän karttuessa hänen syvällistä ja laajaa kokemustaan ja näkemystään suomalaisesta yhteiskunnasta kaikkine ilmiöineen tarvittiin yhä enemmän paitsi hänen työssään, myös eri ministeriöissä, eduskunnassa, kansainvälisillä areenoilla ja mediassa.

Matti Heikkilä oli tehnyt jo huomattavan virkamiesuran sosiaalihallituksessa, kun hän innostui tieteelliseen tutkimukseen. Sosiaalihallitus toteutti 1980-luvun puolivälissä toimeentuloprojektin, joka tuotti lukuisia köyhyyttä ja

huono-osaisuutta koskevia raportteja. Sosiaali- ja terveysministeriö oli virkamieskuntansa korkeimmasta asemasta arvostellut suomalaista köyhyystutkimusta tavalla, joka osui maaliinsa. Matti varmaan ajatteli, että tämä asia on saatava paremmin haltuun.

Suomessa asia saatiinkin kansainvälisen tutkimuksen eturivin tasolle, kun Matti julkaisi vuonna 1990 väitöskirjansa ”Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa”. Väitöskirja sisälsi perusteellisen katsauksen köyhyyden ja huono-osaisuuden käsitteisiin ja niiden pohjalle rakentuvan empiirisen analyysin tilanteesta Suomessa. Tutkimus tuotti merkittäviä perustuloksia, jotka on vahvistettu myöhemmissä kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa. Heikkilä osoitti mm., että tulojen, toimeentulotuen käytön ja elinolojen puutteiden perusteella määritelty köyhyys ovat eri asioita ja määrittelevät köyhiksi tai huono-osaisiksi pitkälti eri ihmisiä. Väitöskirja sisälsi myös tärkeän analyysin köyhyyden riskiä lisäävistä yhteiskuntarakenteellisista tekijöistä ja huonojen elinolojen kasautumisesta.

Matti johti useita vuosia Stake-sin sosiaalitutkimusyksikköä. Yksiköstä kehittyi tärkeä suomalai-

sen sosiaalipolitiikan soveltavan tutkimuksen keskus. Matin merkitys ryhmän kokoajana ja sen tutkimuksen suuntaajana oli keskeinen. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että Matin yksikön työtoverit julkaisivat ”Sosiaalitutkimuksen valossa”-nimisen antologian ”sulostuttamaan yksikön johtajan, Matti Heikkilän 50-vuotispäivää”.

Väitöskirjan jälkeisessä tutkimustoiminnassaan Matti suunnautui vahvasti sosiaalipoliittista päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen, niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Hän oli mukana monissa Euroopan unionin piirissä toteutetuissa hankkeissa ja tutki mm. uuden aktiivointiin perustuvan sosiaalipolitiikan mahdollisuuksia ja kysymyksiä. Matista kehittyi johtava sosiaalipolitiikan tutkimuksellisen tuen suomalainen asiantuntija, joka tunnettiin laajalti Euroopassa ja jonka osaaminen oli Suomessa ahkerassa käytössä.

Matti toimi myös monien lisensiaattitöiden ja väitöskirjojen esitarkastajana ja vastaväittäjänä. Hänen tutkimusmaailmassa nauttimaansa arvostusta osoittaa myös se, että hän toimi aktiivisesti Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnassa ja keskitti ponnistelujaan yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisesti merkittävien tutkimusohjelmien rakentamiseen.

Matti oli otteeltaan kansainvälinen; niinpä hänen tiensä suuntautui mm. *European Foundation for Living and Working Conditions* -tutkimuslaitokseen, josta hän kantoi – kriittisesti arvioiden – kotiin eurooppalaisen sosiaalipoliitiikan suuntauksia ja konsepteja. *European Centre for Social Policy Research* -tutkimuslaitoksen suomalaisena *Liaison Officer*ina hän ei tyytynyt tarkkailijan rooliin, vaan käynnisti hyvinvointivaltioiden kansainvälisen vertailututkimuksen. *COST (European Cooperation in the field of Sci-*

ence and Technology) -yhteistyössä hän toimi sosiaalitieteiden, humanististen tieteiden ja lääketieteen teknisessä komiteassa. Euroopan neuvoston missio ihmisoikeuksien puolesta löysi Matista vahvan kannattajan, ja häntä käytettiin erityisesti köyhyysasiantuntijana. YK:n missio Makedoniaan ja EU:n missio Albaniaan arvioimaan maiden sosiaalisen kehityksen tilaa hyötyivät Matin panoksesta, kuten hankkeet Sambiassa ja Kosovossa.

Matti oli monipuolinen älykäs, jolla oli kriittinen mieli ja kunnianhimoinen työnteon tapa. Hän oli generalisti nykyään harvinaisella tavalla. Hän hallitsi sosiaalipoliitiikan systemisen luonteen, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Johtajana hänellä oli varaa tukea nuorempien kehittymistä ja antaa heille haasteita niin kuin sanotaan oikeasta vanhemmuudesta: uskaltaa kasvattaa itselleen itseä vahvempia kilpailijoita. Työtoverina hän oli lojaali, silti poh-

tiva ja punnitseva; huumorintajuinen, silti kirpeä ja sarkastinen. Mattia pidettiin arroganttina, ja joskus tuo synnytti itkun hyrskettä ja pelonsekaisia tunteita. Kuvaavaa on, että tätä ominaislaadua eriteltiin englanniksi. Mattihan oli jotenkin hyvin britti eikä aina kätkenyt tietoaan omasta ylvertaisuudestaan. Kun Matista tuli isoisa, hän kasvoi entistä joviaalimmaksi ja lämpöisemmäksi. Kun tauti iski, Matti lohdutti meitä muita murheessamme.

Matti halusi tehdä työtä täysillä niin kauan kuin mahdollista, ja niin hän toimikin. Hän osallistui KASTE-ohjelman orkestrointiin ja KTL-Stakes-fuusion suunnitteluun pontevasti aina juhanukseen 2008 asti.

Matin vankka pitkä ylijohdajuus ja valitettavan lyhyeksi jäänyt pääjohtajanura viitoittivat tietä meille eteenpäin hänelle tärkeissä asioissa. Silti hänen kuolemansa tuntuu kohtuuttomalta ja käsittämättömältä.